

ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ ԳՈՌ

(ԱԻ)

ԵԳԻՊՏՈՍԸ ԵՎ ՊԱՐՍԻՑ ԾՈՑԻ ԱՐԱՐԱԿԱՆ ԵՐԿՐՆԵՐԻ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԽՆԴԻՐԸ 1990-ԱԿԱՆ ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻ ԱԿՁԲԻՆ

Միջարարական հարաբերությունների շրջանակներում մի շարք կարևորագույն հարցերի շարքին դասվում է Պարսից ծոցի արաբական երկրների անվտանգության խնդիրը: 1990-ականների սկզբին արաբական աշխարհում աշխարհաքաղաքական նոր իրավիճակ էր ձևավորվել: Այն անմիջականորեն պայմանավորված էր Եգիպտոսի «արաբական ընտանիք» վերադառնալու, ինչպես նաև տարածաշրջանում ընթացող քաղաքական մի շարք գործընթացների հետ: Արաբական տարածաշրջանի վրա անմիջական ազդում էր նաև միջազգային ընդհանուր լարվածության թուլացումը՝ կապված ԽՍՀՄ-ԱՄՆ-ի միջև գլոբալ դիմակայության և «սառը» պատերազմի ավարտի մոտալուտ ակնկալիքների հետ:

1980-ականների վերջին արաբական աշխարհում արդեն ձևավորվել էին տարածաշրջանային երկու խոշոր միություններ, որոնք մեծ հաշվով դարձյալ ընդգծում էին առկա սոցիալ-դասակարգային, ինչպես նաև քաղաքական բևեռացումը: 1981թ. մարտին Սաուդյան Արաբիայի գլխավորությամբ կազմավորվեց Ծոցի արաբական երկրների համագործակցության դաշինքը (ՇԱԵՀԴ), որի մեջ մտան Պարսից ծոցի բոլոր 6 միապետությունները¹: 1989թ. փետրվարի 16-ին Իրաքի անմիջական նախաձեռնությամբ հիմնվեց Արաբական համագործակցության դաշինքը (ԱՀԴ)²:

1990թ. ամռանը Իրաքի հարձակումը Քուվեյթի վրա, և այնուհետև 1991թ. հունվարին սկսված «Փոթորիկ անապատում» հակաիրաքյան ռազմական գործողությունները հերթական անգամ հարցականի տակ դրեցին Պարսից ծոցի արաբական երկրների անվտանգության համակարգերի կենսունակության խնդիրը: Իրաքի պարտության հետևանքով տարածաշրջանում ուժերի նոր հարաբերակցություն ձևավորվեց, որի արդյունքում ամրապնդվեց արաբական որոշ երկրների քաղաքական դիրքերը արաբական թերակղզում³:

Եգիպտոսը, որը սկսել էր իր դիրքերի հետզհետե վերականգնված գործընթացը «արաբական ընտանիքում», Ծոցի եկրորդ ճգնաժամի արդյունքում առավել քան որևէ մեկ այլ արաբական երկիր ունեցավ մի շարք

ձեռքբերումներ: Եզիպտոսի կառուցողական դիրքորոշումը իրաքա-
քովելթյան ճգնաժամի հանդեպ ապահովեց նրա քաղաքական դերի
վերջնական վերաարժևորումը տարածաշրջանում, որի արդյունքում Կահիրեն
ստանձնեց Պարսից ծոցի արաբական միապետությունների անվտանգության
ապահովման ավանդական երաշխավորողի դերը: Միևնույն ժամանակ
Արաբական Պետությունների Լիգայի, Ծոցի Արաբական Երկրների
Համագործակցության Դաշինքի և Արաբական Համագործակցության
Դաշինքի անգործությունը՝ միջամտելա իրաքա-քովելթյան ճգնաժամի խաղաղ
կարգավորմանը, ստիպեց Ծոցի արաբական երկրներին հիմնել իրենց
անվտանգությունն ապահովող նոր կառույց:

Նպատակ ունենալով կանխել հետագա ճգնաժամային
իրավիճակները, ինչպես նաև 1991թ. պատերազմից հետո անվտանգություն և
կայունություն հաստատել տարածաշրջանում և մասնավորապես՝ Ծոցի
արաբական երկրներում, Եզիպտոսը և արաբական ևս 7 երկրներ՝ Սիրիան,
Սաուդյան Արաբիան, Զուվեյթը, Օմանը, Կատարը, Բահրեյնը, ԱՄԷ-ն, 1991թ.
մարտին ստորագրեցին «Կոորդինացման և համագործակցության մասին
հռչակագիրը», որը պատմությանը հայտնի է որպես «Դամասկոսի
հռչակագիր»⁴: «Դամասկոսի Հռչակագիրը» այսպես կոչված արաբական նոր
քաղաքական մտածելակերպի արտացոլումն էր, որը ենթադրում էր
միջարաբական մի շարք լուրջ քայլեր՝ միտված անդամ երկրների միջև
համագործակցության խորացմանը, և որ ամենակարևորն է՝ միջարաբական
ռազմական կառույցի ստեղծումը: Այն նոր հիմքերի վրա դրեց Եզիպտոսի,
Սիրիայի և Ծոցի արաբական երկրների միջև առկա հարաբերությունները:
Մերձավոր Արևելքում կոլեկտիվ անվտանգության ապահովման
տեսանկյունից «Դամասկոսի հռչակագիրը» չափազանց կարևոր ձեռքբերում
էր Կահիրեի համար⁵:

Ստեղծված ուժերի նոր հարաբերակցության պայմաններում
Եզիպտոսը ստանձնում էր արաբական երկրների անվտանգությունն
ապահովելու գլխավոր երաշխավորողներից մեկի դերը⁶:

Հռչակագիր - փաստաթուղթը որոշում էր մի կողմից արաբական
միապետությունների իսկ մյուս կողմից Եզիպտոսի ու Սիրիայի միջև մյուս
կողմից ռազմաքաղաքական համագործակցության հիմնական
ուղղությունները⁷:

Հռչակագիրը նախատեսում էր հիմնական կարգավիճակով Պարսից
ծոցի շրջանում Եզիպտոսի և Սիրիայի զորքերի խոշոր ստորաբաժանումների
տեղակայում: Մակայն դա չիրականացավ, քանի որ զորքերի տեղակայումը
ԾԱԵԴ-ի անդամ երկրներից պահանջում էր լրացուցիչ ծախսեր⁸: Մակայն
շուտով ձևավորվեց այնպիսի մի իրավիճակ, որ թվում էր, թե հռչակագիրը՝ իր
դրույթները դեռևս կյանքի չկոչած, արդեն սպառել էր իրեն:

Ծոցի երկրների և ԱՄՆ-ի ու Արևմտյան Եվրոպայի երկրների միջև պաշտպանության բնագավառում երկկողմ համաձայնագրեր ստորագրելուց հետո⁹, 1993թ. հունիսի 12-ին Աբու Դաբիում դարձյալ Պարսից ծոցի երկրների անվտանգության ապահովման նպատակով տեղի ունեցավ «Դամասկոսյան հռչակագիրը» ստորագրած արաբական երկրների արտաքին գործերի նախարարների հանդիպումը¹⁰: Մասնակիցները համոզմունք էին հայտնում, որ հռչակագիրը արաբական համատեղ գործողությունների այն շրջանակն էր, որի դրույթների անկատար մնալը կարող էր հանգեցնել մի շարք միջարաբական նախաձեռնությունների փլուզմանը¹¹:

Քննարկման կենտրոնական հարցը՝ միացյալ պաշտպանական ուժերի ստեղծումը կրկին անգամ չիրականացավ, այս անգամ Իրանի բողոքի հետևանքով, որը պնդում էր, որ Ծոցի պաշտպանական համակարգի կազմակերպումը պետք է իրականացվի միայն Ծոցի երկրների կողմից¹²:

Ծոցի երկրորդ ճգնաժամի արդյունքում արաբական աշխարհում ձևավորված՝ որակապես նոր քաղաքական իրավիճակի պայմաններում առանձնահատուկ կարգավիճակ ձեռք բերեց Եգիպտոսը, որը Միդիայի և Ծոցի արաբական միապետությունների հետ ստորագրելով «Դամասկոսի հռչակագիրը», մեկ անգամ ևս ամրագրեց միջարաբական հարաբերություններում Կահիրեի քաղաքական լրջագույն գործոն լինելը:

GEVORGYAN GOR

(IOS)

EGYPT AND THE SECURITY PROBLEM OF THE PERSIAN GULF ARAB COUNTRIES IN EARLY 1990's

In March 1991 Egypt gained a special political role on the basis of a new power correlation formed in the region against Iraq after the "Desert Storm" military action. The Damascus declaration was signed in March 1991 among Egypt, Syria and the Arab countries of the Persian Gulf with the objective to avert the approaching crisis and to restore the broken security in the Arabian Peninsula and to replace the US numerous military units located in Iraq and Saudi Arabia with the Arabian one.

The declaration was a serious step aimed at protection of security of the Arabian monarchy of the Persian Gulf via the Egyptian and Syrian personnel. The declaration underlined once more the underestimation of the Egyptian political role in the Arabian Peninsula.

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Александров И.А., Монархии Персидского Залива: этап модернизации, Москва, 2002: 279; www.palestinefacts.org/pf_1967to1991_gulfwar.php.
2. Гусаров В.И., Экономическая независимость арабских стран, Москва, 1993: 176; <http://countrystudies.us/persian-gulf-states/32.htm>.
3. Пырлин Е.Д., Трудный и долгий путь к миру: Взгляд из Москвы на проблему ближневосточного урегулирования, Москва, 2002, с. 329.
4. "Council of Ministers Considers Damascus Summit", Baker Talks Broadcast Information Service, Middle East Report, March 11, 1991; Емельянова Г.М., Влияние ирако-кувейтского кризиса на региональный баланс сил. Последствия войны в Персидском заливе и ситуация в регионе, Москва, 1992, с. 28; Кини А.Г., Внешняя политика арабских стран и Израиля, Москва, 1999, с. 55.
5. Bodansky Y., Syria's Strategic Posture (http://www.freeman.org/m_online/feb96/bodansky.htm).
6. Емельянова Г.М., Գլխ. աշխ., էջ 31:
7. Bodansky Y., Գլխ. աշխ.:
8. "Council of Ministers Considers Damascus Summit", Baker Talks Broadcast Information Service, Middle East Report, March 11, 1991; Мелкумян Е.С., ССАГПЗ в глобальных региональных процессах, Москва, 1999, с. 36.
9. Bernard R., The United states and the Persian Gulf in the Bush Administration after the Gulf War (<http://fmso.leavenworth.army.mil/fmsopubs/issues/aftrgulf.htm>).
10. Егорин А.З., Абдель Хамид Х.А., Война за Ближневосточный мир, Москва, 1999, с. 138.
11. Emirates News, 13. 06. 1993.
12. www.palestinefacts.org/pf_1967to1991_gulfwar.php.